

פרשת ויקהל

(לה א): וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אֹתָם:

ע"י רמב"ן: יכלול כל עדת בני ישראל האנשים והנשים כי כלם התנדבו במלאכת המשכן והנה משה אחר שצוה לאהרן והנשיאים וכל בני ישראל האנשים כל אשר דבר ה' אתו בהר סיני אחרי שבור הלוחות ונתן על פניו המסוה חזר וצוה והקהילו אליו כל העדה אנשים ונשים ויתכן שהיה זה ביום מחרת רדתו ואמר לכולם ענין המשכן אשר נצטוו בו מתחלה קודם שבור הלוחות כי כיון שנתרצה להם הקב"ה ונתן לו הלוחות שניות וכתת עמו ברית חדשה שילך השם בקרבם הנה חזרו לקדמותם ולאהבת כלולותם¹⁵⁷⁷ ובידוע שתהיה שכינתו בתוכם כענין שצוהו תחלה כמו שאמר (לעיל כה ח) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ולכן צוה אותם משה עתה בכל מה שנצטוו מתחלה.

(לה ב) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קָדֵשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לַה' כָּל הַעֲשִׂיָה בּוֹ מְלָאכָה יוֹמָת:

ע"י ר' בחיי: לא מצינו שהזהיר משה על השבת בכאן כמו שנצטווה בפרשה של מעלה שיאמר להם ושמרתם את השבת אך את שבתותי תשמורו ע"כ נראה לי שנרמז לנו בכאן שאין לגלות ענינים נסתרים בהמון ולכן הזכיר למעלה אך את שבתותי תשמורו שהם רמז לזכור ושמור¹⁵⁷⁸ ואמר (&) ושמרתם את השבת ולא אמר את יום השבת לפי שהוא בשבת

סג מאיר הרמב"ן ור' בחיי

¹⁵⁷⁷ ע"י זהר (ח"ב דף קצה ע"א): תא חזי מה כתיב ויאמר שאול אל הקני מאן קני דא יתרו וכי מאן יהיב בני יתרו הכא למהוי דיריהון בעמלק והא ביריחו הווי שריין אלא הא כתיב (שופטים א טז) ובני קני חתן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה מדבר יהודה וגו' וכד עלו מתמן שרו בתחומא דעמלק עד ההוא זמנא דאתא שאול מלכא דכתיב ויסר קני מתוך עמלק בגין דהא בזמנא דחייביא אשתכחו (נ"א אתענשו) אינון חסידי וזכאי דמשתכחין בינייהו מתפסן בחוביהון והא אוקמוה כגוונא דא אלמלא ההוא ערבוביא דאתחברו בהו בישראל לא אתענשו ישראל על עובדא דעגלא

ותא חזי מה כתיב בקדמיתא (שמות כה ב) מאת כל איש אשר ידבנו לבו לאכללא כלא בגין דבעא קודשא בריך הוא למעבד עובדא דמשכנא מכל סטרין במוחא וקליפא ובגין דהווי אינון ערב רב בגווייהו אתמר מאת כל איש אשר ידבנו לבו לאכללא לון בינייהו דישראל דאינון מוחא וכלהו אתפקדו

לבתר סטא זינא לזיניא ואתו אינון ערב רב ועבדו ית עגלא וסטו אבתרייהו אינון דמיתו וגרמו לון לישראל מותא וקטולא אמר קודשא בריך הוא מכאן ולהלאה עובדא דמשכנא לא יהא אלא מסטרא דישראל בלחודדיהו מיד ויקהל משה את כל עדת בני ישראל וגו' וכתיב בתריה קחו מאתכם תרומה ליהו"ה מאתכם ודאי ולא כקדמיתא דכתיב מאת כל איש אשר ידבנו לבו ויקהל משה וגו' מאן אתר כני לון אלא בגין דהווי אינון ערב רב בינייהו אצטריך משה לאכנשא לון וליחדא לון מבינייהו תרגום: בא וראה מה כתוב ויאמר שאול אל הקני מי זה הקני זה יתרו וכי מי נתן כאן את בני יתרו להיות דירם בעמלק והרי היו שרויים ביריחו אלא הרי כתוב ובני קני חתן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה מדבר יהודה וגו' וכשעלו משם שרויים היו בתחומו של עמלק עד לאותו זמן שבא שאול המלך שכתוב ויסר קני מתוך עמלק.

משום שהרי בזמן שנמצאים רשעים (נענשו) אותם חסידים וצדיקים שנמצאים ביניהם נתפסים בחטאיהם והרי פרשוהו כמו זה אלמלא אותה ערבוביה שהתחברו בהם בישראל לא נענשו ישראל על מעשה העגל.

ובא וראה מה כתוב בראשונה מאת כל איש אשר ידבנו לבו להכליל את כולם משום שרצה הקדוש ברוך הוא לעשות את מעשה המשכן מכל הצדדים במח וקלפה ומשום שהיו אותם ערב רב עמהם נאמר מאת כל איש אשר ידבנו לבו להכלילם בין ישראל שהם מח וכולם הצטוו.

אחר כך סטה כל מין למינו ובאו אותם ערב רב ועשו את העגל וסטו אחריהם אותם שמתו וגרמו לישראל מות והרג אמר הקדוש ברוך הוא מכאן ולהלאה מעשה המשכן לא יהיה אלא רק מצדם של ישראל לבדם מיד ויקהל משה את כל עדת ישראל וגו' וכתוב אחריו קחו מאתכם תרומה לה' מאתכם ודאי ולא כראשונה שכתוב מאת כל איש אשר ידבנו לבו ויקהל משה וגו' מאיזה מקום הקהיל אותם אלא משום שהיו אותם ערב רב ביניהם הצטרך משה לכנסם וליחדם מביניהם.

ע"י לעיל פרשת בשלח הערה 1042.
¹⁵⁷⁸ ע"י לעיל פרשת יתרו הערה 1305.

העליונה וכן (&) ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת כמו שרמזתי שם וענינים נסתרים אלה הנכללין במצות שבת נצטוו משה מפי הקב"ה לגלותם ליחידי ישראל ולכך הזכיר שם דבר אל בני ישראל שיודיע להם ענין השבת בנגלה ובנסתר אבל כאן משה ידבר בהמון לכל עדת בני ישראל האנשים והנשים ועל כן לא הזכיר מרמזי השבת העליונה ומן הנסתר שבה דבר ולא רצה לדבר להם כי אם בפשט המצוה בנגלה שבת בלבד ובדרך קצרה והנה משה פתח לנו פתח מתוך דבריו להעלים סתרי התורה ועוד ראייה ממה שדרשו במסכת מגילה על אונקלוס כשתרגם החומש יצאה בת קול ואמרה מי הוא שגלה סתרי לבני אדם ואם בתרגום החומש כך ק"ו למי שמרחיב באור יותר בסתרי התורה בפני ההמון שהוא נקרא מגלה סתרים ורכיל מגלה סוד (משלי יא יג).

(לה ה): קחו מאתכם תרומה לה' כל נדיב לבו יביאה את תרומת ה' זָהָב וְכֶסֶף וְנַחֲשֶׁת: ע"י רמב"ן: ועל דרך האמת הוא כמו יביאה עם תרומת ה' שיביא התרומה העליונה בסוד ויקחו לי תרומה¹⁵⁷⁹ וכבר פרשתי¹⁵⁸⁰ ולרבותינו מדרש ב"ותפתח ותראה את הילד" שראתה עמו שכינה (סוטה יב).

(לה לה): מֵלֵא אֲתֶם חֲכָמַת לֵב לַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכַת הַרִישׁ וְחֹשֶׁב וְרָקִם בְּתַכְלֵת וּבְאֲרָגְמָן בְּתוֹלְעַת הַשָּׁנִי וּבִשֵּׁשׁ וְאֲרָג עֲשֵׂי כָּל מְלָאכָה וְחֹשֶׁבִי מִחֻשְׁבֵּת. ע"י ר' בחיי: והנה מרוב העלמת החכמה אי אפשר להשיג שרשה כי אם ע"י הנתיבות¹⁵⁸¹ כדמיון חומי השלהביות שהם נתיבות לגחלים וע"י חומי השלהביות אדם רואה את הגחלת וכן בדמיון החוט הנמשך מן הפקעת שע"י החוט ילך אדם למקום הפקעת וכן בדמיון הסעיפים שבאילן ששורש האילן מחופה תחת הקרקע ולא נודע מקומו וע"י הסעיפים והגידיים הנמצאים מתחת מחילות הקרקע ילך האדם אחר השורש וימצאנו וכשהזכיר כאן חכמת לב¹⁵⁸² הכל להגדיל ולהאדיר מעלת בצלאל ואהליאב כי הוא כאלו אמר מלא אותם חכמת השכינה כענין שכתוב (בראשית ו) ויתעצב אל לבו¹⁵⁸³ וכענין שאלת המלך שלמה (מלכים א ג) ונתתה לעבדך לב שומע וכן כתיב (שם א' ה כו) וה' נתן חכמה לשלמה¹⁵⁸⁴ ולפי שהיו שניהם גדולי האומנים וראשי החכמים העושים במלאכה לכן המשיל הכתוב חכמתם לחכמת השכינה

והזכיר מלת בהמה בתוספת ה"א¹⁵⁸⁵ והיה לו לומר בהם והענין מפני שהמשיל חכמתם כבר לחכמת השכינה והשכינה נרמזת באות ה"א כאשר הזכרתי לך הרבה פעמים וממנה תבא החכמה והתבונה בהם או אולי לא הזכיר הלשון בהם לפי שאי אפשר לבשר ודם להשיג תכלית החכמה ונמשל כבהמות נדמו נבער כל אדם מדעת ומהשיג אפי' בקצות דרכי החכמה וכענין שכתוב (תהלים צב) איש בער לא ידע

סז מאיר הרמב"ן ור' בחיי

¹⁵⁷⁹ ע"י לעיל פרשת תרומה הערה 1411.

¹⁵⁸⁰ לעיל כה ג.

¹⁵⁸¹ ע"י ס"י פ"א מ"א.

¹⁵⁸² ע"י זר"ח נו ע"ג: וכל הטף בנשים אשר לא ידעו משכב זכר תמן תנינן א"ר יהודה אין העולם מתנהג אלא בתרין גוונין דאתו מסטר אתתא דאשתכחת חכמית לבא הה"ד וכל אשה חכמת לב בידיה טוו ויביאו מטוה את בתכלת ואת הארגמן ומאי מתיין את התכלת ואת הארגמן גוונין דכלילן בגו גווני.

תרגום: וכל הטף בנשים אשר לא ידעו משכב זכר (במדבר לא) שם שנינו אמר רבי יהודה אין העולם מתנהג אלא בשני צבעים שבאו מצד האשה שנמצאה חכמת לב זהו נאמר (שמות לה) וכל אשה חכמת לב בידיה טוו ויביאו מטוה את התכלת ואת הארגמן ומה הביאו את התכלת ואת הארגמן הצבעים שכלולים בתוך הצבעים.

¹⁵⁸³ ע"י דברי רבינו א כז והערות 167 169. וכן שם ו ו דברינו שם 341.

¹⁵⁸⁴ ע"י לעיל פרשת חיי שרה הערה 564.

¹⁵⁸⁵ ע"י לעיל פרשת לך לך הערה 432.

וכסיל לא יבין את זאת¹⁵⁸⁶ הזכיר איש שהוא לשון השיבות¹⁵⁸⁷ ומעלה ולומר כי אף האיש שהוא גדול בחכמה בער הוא תרגום בהמה בעירה והנה הוא נחשב כבהמה אצל חכמת השכינה.

Section break

סא מאיר הרמב"ן ור' בחיי

¹⁵⁸⁶ עי' לעיל פרשת בראשית הערה 247.

¹⁵⁸⁷ עי' זהר ח"ג מח ע"א: תאנא בכמה דרגין אתקרי בר נש אדם גבר אנוש איש גדול שבכלם אדם (משום) דכתיב (בראשית א כז) ויברא אלהים את האדם בצלמו וכתוב (שם ט ו) כי בצלם אלהים עשה את האדם ולא כתיב גבר אנוש איש אמר רבי יהודה אי הכי והא כתיב (ויקרא א ב) אדם כי יקריב מכם קרבן ליהוה (ולא גבר אנוש איש) מאן בעי למקרב קרבנא מאן דאיהו חטאה וכתוב אדם.

תרגום: שנינו בכמה דרגות נקרא בן אדם, אדם, גבר, אנוש, איש. גדול שבכולם אדם, (משום) שכתוב ויברא אלהים את האדם בצלמו, וכתוב כי בצלם אלהים עשה את האדם, ולא כתוב גבר אנוש איש. אמר רבי יהודה, אם כך והרי כתוב אדם כי יקריב מכם קרבן לה' (ולא גבר אנוש איש), מי צריך להקריב קרבן, מי שהוא חוטא וכתוב אדם.